QORTI ĊIVILI PRIM’AWLA

(Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali)

ONOR. IMĦALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta’ nhar it-Tlieta, 16 ta’ Novembru, 2021

Numru 1

Rikors Numru 228/20TA

Joseph Bartolo (ID 20056M)

vs

L-Avukat tal-Istat u l-Awtorita` tal-Artijiet għall-kull interess li jista’ jkollha

Il-Qorti:

Rat ir-rikors tar-rikorrenti ppreżentat fl-14 ta’ Ottubru 2020 li permezz tiegħu ppremetta u talab is-segwenti:-

“1. ILLI din hija talba ghal rimedju kostituzzjoni a bazi ta’ l-art 6 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet u Libertajiet Fondamentali tal-Bniedem (Il-Konvenzjoni) u l-art 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta (Il-Kostituzzjoni);

2. ILLI n-narrativa ta’ fatti fil-qosor hija illi:

(a) In forza ta’ kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor Francis Micallef datat 12 ta’ Marzu 1982 Joseph Bartolo akkwista bicca art bil-*farmhouse* fuqha bla numru msemmija Dan Toucher, tal-kejl b’kollox ta’ ghaxar tomniet punt erbgha hamsa ekwivalenti ghal

hdax-il elf seba' mija u tnejn u erbghin metri kwadri jew kejl verjuri, liema art kienet parti mill-artijiet maghrufa bhala Tas-Sghajtar sive tal-Lhudi u li kienet *tikkonfina mix-Xlokk ma' Labour Avenue, min-Nofsinar u il-Lbic mal*-kumplament ta' l-artijiet maghrufa bhala Tas-Sghajtar sive tal-Lhudi soggetta l-art akkwistata minnu ghal nofs decimi arcidjakonali ta' tomna u tlett sieghan mahlut, mill-bqija libera u franka u bil-gustijiet u appartenenzi kollha, inkluz bir adjecenti mal-*farmhouse* imsemmija, u dan ghall-prezz komplessiv ta' erbat elef u sebgha mitt lira (Lm4,700);

(b) Permezz ta' ittra ufficjali datata 25 ta' Lulju 1984, il-Kummissarju tal-Artijiet ghall-finijiet u effetti kollha ta' l-Att dwar Arji ghall-Izvilupp tal-Bini ta' l-1983, u partikolarment a tenur ta' l-Artikolu 10 ta' l-imsemmi Att innotifika lil Joseph Bartolo b'kopja ta' risoluzzjoni approvata mill-Parlament fl-4 ta' Lulju 1983 rigwardanti diversi arji ghall-izvilupp tal-bini flimkien ma' pjanta ta' arja fin-Naxxar, fejn allura kien hemm sitwata wkoll parti sostanzjali mill-art li kien hekk akkwista l-istess Joseph Bartolo;

(c) Mit-tehid ta' l-art proprjeta` ta' Joseph Bartolo gie eskluz biss ir-razzett minnu akkwistat flimkien ma' l-art, u dana billi dan ir-razzett kien fi aktar minn tmintax-il metru kwadru u b'hekk ma setax jittiehed a tenur ta' l-Artikolu 8 ta' l-Att dwar l-Arji ghall-izvilupp tal-Bini. Ir-raba ittiehdet kollha pero` eventwalment gew ritornati lilu zewg porzjonijiet art madwar ir-razzett, adjacenti mar-razzett, parti 'l fuq u parti 'l isfel minnu (Annessi u mmarkati Dok A u Dok B).

(d) L-art li ittiehdet mill-pussess ta' Joseph Bartolo giet trasferita mill-Gvern a favur terzi u bdiet tigi minnhom zviluppata;

(e) L-Artikolu 6 ta' l-Att dwar l-Arji ghall-Izvilupp tal-Bini kien jipprovdi illi kull art li tittiehed bis-sahha ta' l-istess Att ghandha tigi stmata ghall-finijiet tal-kumpens dovut taht l-Artikolu 5 ta' l-Att bhala raba' jew moxa, skond il-kaz, izda, l-Artikolu 7 tal-istess Att jipprovdi li jekk l-art tkun inkisbet qabel l-14 ta' Frar 1983 bi prezz oghla mill-istima rizultanti skond l-Att, il-kumpens jinhadem b'mod iehor;

(f) B'decizjoni tat-28 ta' Jannar 1997 il-Bord ta' l-Arbitragg dwar Artijiet illikwida l-kumpens dovut lil Joseph Bartolo jsostni li dan il-kumpens b'ebda mod ma jirrispekkja l-kumpens gust illi dovut ghat-tehid ta' l-istess art (Annessa u mmarkata Dok C);

(g) Joseph Bartolo sostna li l-Att dwar l-Arji ghall-Izvilupp tal-Bini, Att Nru. 1 ta' 1983, jilledi kemm id-dritt sancit fl-Artikolu 37 tal-Kostituzzjoni ta' Malta,ghall-protezzjoni minn privazzjoni ta' proprjeta bla kumpens xieraq kif ukoll d-dritt sancit fl-Artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokol ta' l-Ewwel Skeda tal-Kap 319 u talab rimedji opportuni;

(h) Joseph Bartolo ghalhekk istitwixxa l-proceduri kostituzzjonali fl-ismijiet Joseph Bartolo vs Onorevoli Prim Ministru et, Rik. Nru: 581/1997 fejn talab lill-Qorti tiddikjara u tiddeciedi li kien hemm ksur tal-jeddijiet tieghu imharsa taht l-Art 37 tal-Kostituzzjoni u l-Art 1 ta’ l-Ewwel Protokoll;

(i) Fis-sentenza tal-Prim’Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) tat-28 ta’ Gunju 2007, il-Qorti ma sabitx li kien hemm ebda ksur tal-jeddijiet tar-rikorrent imharsa mill-Art.37 tal-Kostituzzjoni u l-Art.1 ta’ l-Ewwel Protokoll, u cahdet it-talbiet tieghu (Annessa u mmarkata Dok D). Din giet ikkonfermata mill-Onorabbli Qorti tal-Appell permezz ta’ sentenza tas-27 ta’ Frar, 2009 (Annessa u mmarkata Dok E).

4. ILLI, ghalhekk jirrizulta li l-esponent diga’ pprova inutilment illi jagixxi fuq din is-sitwazzjoni, fejn intavola l-proceduri kostituzzjonali suriferiti, izda per konsegwenza qamet issa l-kwistjoni dwar id-dewmien fil-proceduri bhala vjolazzjoni tad-dritt ta’ smigh xieraq fi zmien ragonevoli. Dan peress illi l-ewwel proceduri ghal-likwidazzjoni ta’ kumpens gew istitwiti mir-rikorrenti quddiem il-Bord ta’ Arbitragg dwar Artijiet fl-4 ta’ Gunju 1985, u kien permezz ta’ decizjoni tat-28 ta’ Jannar 1997 li l-Bord illikwida l-kumpens li jmiss lir-rikorrent fis-somma ta’ erbat elef u seba’ mitt Lira (Lm4,700).

5. ILLI l-esponent qed jipproponi issa talba ghal ilment fuq (i) dewmien fil-process ghal-likwidazzjoni tal-kumpens mill-Bord (ii) konsegwenti nuqqas ta’ smigh xieraq fi zmien ragjonevoli u (iv) konsegwenti vjolazzjoni tad-dritt ta’ tgawdija pacifika tal-beni u possessjonijiet tieghu;

6. ILLI ghandu jkun car illi l-effett tad-dewmien imur ferm oltre l-iskomdu, tensjoni u incertezza tad-dewmien fil-process. Dawn incidew fuq il-hajja tal-persuna u l-proprjeta` tieghu: fuq il-hajja tal-persuni ghad-dritt tat-tgawdija tal-hajja personali u familjari provdut fl-art 8 tal-Konvenzjoni, u d-dritt tat-tgawdija pacifika tal-beni hija kif konsegwenza tad-dewmien fid-decizjoni ghal-likwidazzjoni tal-kumpens.

GHALDAQSTANT l-esponenti, filwaqt li jaghmlu referenza ghas-suespost, jitolbu bir-rispett lil din l-Onorabbli Qorti joghgobha:

1. Tiddikjara u tiddeciedi illi ghar-ragunijiet fuq esposti saret u ssib vjolazzjoni ta’ a bazi ta’ l-art 6 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet u Libertajiet Fondamnetali tal-Bniedem (Il-Konvenzjoni), l-art 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta (Il-Kostituzzjoni) u l-art 1 ta’ l-ewwel Protokol tal-Konvenzjoni u l-art 8 tal-Konvenzjoni u 38 tal-Kostituzzjoni;

2. Taghti kull rimedju u direttiva opportuna.

Ir-rimedju illi qed jitolbu l-esponenti huwa kumpens finanzjarju.

Bl-ispejjez u bir-riserva ta’ kull dritt u azzjoni fil-Ligi.”

Rat ir-risposta tal-Avukat tal-Istat ippreżentata fit-13 ta' Novembru 2020 li permezz tagħha wieġeb is-segwenti:-

"1. Illi qabel xejn, l-ilment tar-rikorrent, kif mibni fuq l-**artikolu 1 tal-ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea** ma jistax jiġi mistħarreġ mill-ġdid, għaliex dwaru ġa ngħatat sentenza bejn l-istess partijiet mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Frar 2009, kopja ta' liema ġiet ippreżentata mar-rikors kostituzzjonali stess;

2. Illi bla ħsara għal dan, dwar l-ewwel talba tar-rikorrent, l-esponent ma jaqbilx li hemm ksur tal-**artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea** u/jew tal-**artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta** minħabba dewmien mhux raġonevoli fil-kawża ***Joseph Bartolo vs. Kummissarju tal-Art (Rik. 36/1985)***. Dan qed jingħad għaliex meta wieħed iqis kollox wieħed ma jistax jasal għall-konklużjoni li dawn il-proċeduri damu b'mod irraġonevoli jew aktar milli jmisshom;

3. Illi hija ġurisprudenza kostanti u stabbilita li l-irraġonevolezza taż-żmien m'għandux jiġi determinat fl-astratt jew min-numru ta' snin li tkun damet għaddejja l-kawża, imma għandu jitqies fid-dawl taċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ li jkun. Huwa miżmum ukoll li ma hemm l-ebda *time limit* li awtorita` ġudizzjarja trid bilfors tosserva fil-kors tal-proċedura quddiemha għax inkella l-interessi tal-ġustizzja jiġu ppreġudikati minħabba għaġla żejda;

4. Illi sabiex dina l-Onorabbli Qorti tkun tista' tqis b'mod serju t-talba tar-rikorrenti taħt l-**artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea** u l-**artikolu 39(1) tal-Kostituzzjoni ta' Malta** li jrid jiġi ppruvat li mhux biss il-każ dam pendenti iżda li tali dewmien kien wieħed kappriċċjuż u maħsub biss biex jiżvantaġġjah fit-tgawdija tad-drittijiet tiegħu skont il-liġi. Sewwasew fil-każ tallum ma jidhirx li f'din il-kawża kien hemm dewmien minħabba xi għemil jew nuqqas tal-Kummissarjsu tal-Artijiet jew tal-Bord tal-Arbitraġġ dwar Artijiet;

   Jiġi b'hekk li l-ilment tar-rikorrent taħt l-**artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea** u/jew tal-**artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta** ma jistax jitqies bħala wieħed li huwa mistħoqq;

5. Illi safejn l-ilment tar-rikorrent jinsab mibni fuq l-**ewwel artikolu tal-ewwel protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea**, jingħad li huwa ġa ngħata kumpens xieraq mill-Bord ta' Arbitraġġ Dwar Artijiet, b'rabta mat-teħid tal-artijiet li seħħ fl-1983 bis-saħħa tal-**Att dwar Arji għall-Iżvilupp tal-Bini**. Jekk ir-rikorrent ma kienx qed jaqbel ma' dan il-kumpens, huwa messu appella minn din id-deċiżjoni quddiem il-Qorti tal-Appell skont kif provdut bil-***proviso* tal-artikolu 5(3) tal-Att dwar Arji għall-Iżvilupp tal-Bini**, kif fis-seħħ dak iż-żmien. Ħaġa li r-rikorrent ma għamilx;

6. Illi terġa' u tgħid, il-Qorti Kostituzzjonali ġa stabbiliet fis-sentenza tagħha tas-27 ta' Frar 2009 li r-rikorrent ħa dak li kien ħaqqu għat-teħid

tal-artijiet in kwistjoni. Għaldaqstant anke dan l-ilment għandu jiġi mwarrab;

7. Illi dwar l-ilment relattiv għall-**artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea** li jitkellem dwar il-jedd għar-rispett tal-ħajja tiegħu, l-esponent iħoss li dan bl-ebda mod ma ġie mfisser mir-rikorrent fir-rikors kostituzzjonali tiegħu. Għal din ir-raġuni biss l-ilment tar-rikorrent ma jistħoqqlux li jintlaqa';

8. Illi anke kieku stess, l-esponent jisħaq li l-Istat taħt l-ebda ċirkostanzi ma ndaħal fil-ħajja privata tar-rikorrent. Tassew l-esponent ma jistax jifhem kif tilwima ġudizzjarja dwar kumpens ta' madwar €11,000 tista' tikkwalifika bħala indħil f'ħajjet ir-rikorrenti. Dan aktar u aktar meta wieħed iqis li din il-kawża saret aktar minn tlettax-il sena wara li nqatgħet id-deċiżjoni mill-Bord ta' Arbitraġġ Dwar Artijiet. Anke dan l-ilment għalhekk għandu jiġi mwarrab;

9. Illi t-tieni talba hija marbuta mal-ewwel talba. Darba li fil-fehma tal-esponent l-ewwel talba ma tistax tintlaqa', għandha taqa' wkoll it-tieni talba;

Għaldaqstant din l-Onorabbli Qorti hija umilment mitluba tiċħad it-talbiet kollha tar-rikorrent u tiddikjara li huwa ma bata l-ebda ksur tal-jeddijiet kostituzzjonali/konvenzjonali tiegħu, bl-ispejjeż jitħallsu mill-istess rikorrent."

Rat ir-Risposta tal-Awtoritá tal-Artijiet ippreżentata fit-18 ta' Novembru 2020 li permezz tagħha wieġbet is-segwenti:-

"1. Illi preliminarjament l-attur irid jispecifika ezattament x'qieghed jippretendi minn din il-kawza stante li fir-rikors promotur tieghu jibda illi jiddikjara li qieghed jaghmel talba ghal rimedju kostituzzjonali abbazi ta' artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet u Libertajiet Fondamentali tal-Bniedem u l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, izda imbaghad fit-talbiet infushom, isemmi wkoll vjolazzjoni ta' artikolu 1 tal-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni, artikolu 8 tal-Konvenzjoni u artikolu 38 tal-Kostituzzjoni liema talbiet saru minghajr ma mottivahom fil-premessi.

2. Illi in linea preliminari, it-talba tal-attur fir-rigward ta' artikolu 1 tal-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni hija res judicata u dan stante illi mhux talli li l-Bord tal-Arbitragg Dwar l-Artijiet diga illikwida kumpens, talli wkoll, l-istess talba diga giet gudikata mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) fis-sentenza *Joseph Bartolo vs Onorevoli Prim Ministru u Onorevoli Ministru responsabbli mid-Dipartiment tal-Artijiet* li inghatat fit-28 ta' Gunju 2007 u li giet ikkonfermata mill-Qorti Kostituzzjonali fi 27 ta' Frar 2009. Ta' min isemmi wkoll li fiz-zewg sentenzi, l-Qorti ikkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jeddijiet tar-rikorrent imharsa that artikolu 37 tal-Kostituzzjoni u l-Artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll.

3. Illi in oltre u in linea preliminari wkoll,fir-rigward l-allegazzjoni tal-attur li hemm ksur ta' artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja u/jew artikolu 39 tal-Kostituzzjoni, din it-talba ma tistax twiegeb ghaliha l-Awtorita tal-Artijiet u ghalhekk isegwi li l-Awtorita` esponenti ma hix il-legittimu kontradittur u ghandha tinheles mill-osservanza tal-gudizzju.

4. Illi preliminarjament, dwar l-ilment tal-attur fir-rigward ta' artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea u/jew Artikolu 38 tal-Kostituzzjoni, l-attur irid jispjega sew kif inkisirlu dan id-dritt stante li dan ma giex spjegat fil-premessi.

5. Illi minghajr pregudizzju ghas-suespost, ulterjorment fil-mertu qeghdin jigu eccepiti is-segwenti, kollha minghajr pregudizzju ghal xulxin:

   a. Illi m'huwiex minnu li hemm ksur ta' artikolu 6 tal-Konvenzjoni u/jew artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u dan stante li biex jigi determinat jekk is-smiegh f'xi proceduri quddiem il-Qorti sarx fi zmien ragjonevoli kif miktub mill-artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni u mill-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja, wiehed irid iqis ic-cirkostanzi kollha partikolari f'dawk il-proceduri, u b'mod partikolari:

      1. in-natura u/jew komplessita` tal-kaz in kwistjoni,

      2. il-kondotta tal-partijiet fil-kawza, u

      3. il-mod kif dawk il-proceduri gew trattati u kondotti mill-awtorita` gudizzjarja stess.

      Illi b'hekk wiehed ma jistax jghid li hemm ksur u dan stante li dawn l-elementi m'humiex sodisfatti. In oltre, kull ezaminazzjoni ta' tali ksur ma jistax jigi determinat fl-astrat.

   b. Illi in oltre, m'hemm l-ebda ksur ta' Artikolu 1 tal-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni u dan stante li l-Bord tal-Arbitragg tal-Artijiet fis-sentenza fl-ismijiet *Joseph Bartolo vs Kummissarju tal-Artijiet* deciza fit-28 ta' Jannar 1997 diga llikwidat kumpens xieraq u adegwat.

   c. Illi anke il-Qorti Kostituzzjonali stess sostniet fis-sentenza taghha moghtija fl-27 ta' Frar 2009 li m'hemm l-ebda ksur tal-Artikolu 1 tal-Ewwel Protokol tal-Konvenzjoni.

   d. Illi jekk l-attur ma kienx sodisfatt bil-kumpens moghti lilu seta jappella minn din is-sentenza u mhux jiftah kawza kostituzzjonali. Huwa principju stabbilit kemm fil-ligi taghna kif ukoll fil-gurisprudenza li l-Qorti Kostituzzjonali hija qorti ahharija u wiehed l-ewwel irid jezawrixxi rimedji ordinarji. L-attur seta jaghmel dan permezz ta' appell.

   e. In oltre, lanqas ma jista' jinghad li hemm ksur ta' artikolu 8 tal-Konvenzjoni u/jew artikolu 38 tal-Kostituzzjoni stante li l-Qorti Ewropea kemm-il dara sostniet fis-sentenzi taghha illi l-kelma "proprjeta" f'artikolu 8 tal-Konvenzjoni ma japplikax ghall-artijiet

rurali li fihom jitrabbew l-annimali (**LEVEAU AND FILLON v. FRANCE** – European Court of Human Rights, 63512/00 63515/00, September 6th 2005) similarjament l-istess Qorti sostniet kemm-il darba li dan l-artikolu lanqas japplika f'kaz li m'hemmx abitazzjoni ghal certu zmien.

6. Salv eccezzjonijiet ulterjuri."

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-dokumenti li ġew esebiti in atti;

Qrat ix-xhieda fil-kawża;

Rat il-verbal tal-udjenza tal-15 ta' Lulju 2021 fejn il-kawża tħalliet għal-lum għas-sentenza dwar it-tieni eċċezzjoni tal-Awtoritá tal-Artijiet.

Punti ta' fatti

1. B'dan l-ilment kostituzzjonali, r-rikorrent qed isostni li sofra minn ksur ta' tlett drittijiet fundamentali tiegħu - dak għal smiegħ xieraq fi żmien raġjonevoli protett bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u bl-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, dak għar-rispett u tgawdija tal-ħajja privata, tal-familja u tal-proprjetá kif protett bl-artikolu 8 tal-istess Konvenzjoni u bl-artikolu 38 tal-istess Kostituzzjoni, u dak għat-tgawdija paċifika tal-beni protett bl-artikolu 1 ta' l-ewwel Protokol, dejjem tal-istess Konvenzjoni.

2. Ir-rikorrent isostni li dan il-ksur seħħ **unikament konsegwenza tad-dewmien fil-proċess għal-likwidazzjoni tal-kumpens tal-Bord** fl-atti tar-rikors numru 36/85P (DM) fl-ismijiet Joseph Bartolo vs Kummissarju tal-

Artijiet (ara premessa numru 5 tar-rikors promotur a' fol 2 u nota ta' sottomissjonijiet tar-rikorrenti para 2, 8 u 9).

3. Dawn il-proċeduri kienu ġew istitwiti mir-rikorrenti fl-4 ta' Ġunju 1985 (ara premessa 4 tar-rikors promotur) u konklużi b'sentenza mogħtija fit-28 ta' Jannar 1997 (ara fol 10). Din is-sentenza ma jidhirx li ġiet appellata u għalhekk hija res judicata.

4. B'din is-sentenza r-rikorrenti ġie mogħti s-somma ta' erbat elef u seba' mitt Lira (LM 4,700) bħala kumpens għall-art minnu akkwistata b'kuntratt tat-12 ta' Marzu 1982 u li ġiet lilu meħuda a tenur ta' l-Att dwar arei għall-iżvilupp tal-Bini, Nru I ta' l-1983, u partikolarment a tenur tal-Artikolu 10 tal-istess Att. L-atti proċesswali tar-rikors imsemmi numru 36/85P (DM) fl-ismijiet Joseph Bartolo vs Kummissarju tal-Artijiet għadhom f'dan l-istadju ma humiex allegati in atti ta' din il-kawża.

<u>Punti ta' Liġi</u>

5. Permezz tat-tieni eċċezzjoni tagħha, l-Awtoritá intimata issollevat preliminarjament ir-*res iudicata* tat-talbiet Attriċi sa fejn jirrigwardaw l-artikolu 1 tal-Ewwel Protokol tal-Kovenzjoni Ewropea. Dan għaliex "*mhux talli li l-Bord tal-Arbitraġġ Dwar l-Artijiet diġa illikwida kumpens, talli wkoll, l-istess talba diġa ġiet ġudikata mill-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) fis-sentenza Joseph bartolo vs Onorevoli Prim Ministru u Onorevoli Ministru responsabbli mid-Dipartiment tal-Artijiet li ngħatat fi 28*

ta' Ġunju 2007 [a' fol 15] *u li ġiet ikkonfermata mill-Qorti Kostituzzjonali fi 27 ta' Frar 2009 [a' fol 22].*"

6. Is-Sentenzi ta' dawn il-Qrati dwar x'jikkostitwixxi res judicata huma kopjużi u t-tagħlim huwa ċar u preċiż. Mit-tagħlim ġurisprudenzjali jemerġi li sabiex tirnexxi din l-eċċezzjoni ta' res judicata, "*iridu jikkonkorru tliet rekwiziti:-identita` tal-persuni, identita` tal-oggett u l-identita` tal-kawza".* **("Joseph Tanti vs Anthony Ciappara et"** – P.A. (A.D.) 5 ta' April 1993; **"Dottor Joseph Fenech nomine vs Antonio Axiaq et"** – A.C. 8 ta' Marzu 1995) jew kif gew deskritti *"eadem res, eadem personae u eadem causa petendi"* **("Edward Busuttil vs Direttur tar-Registru Pubbliku"** – A.C. 5 ta' Marzu 1984 – LXVIII.ii.107); **"Raymond Sciberras vs Hugh P. Zammit nomine" –** P.A. (G.C.) 15 ta' Jannar 1997 – LXXXI.iii.7)."

7. Skont l-Awtoritá intimata, fil-kaz odjern dawn it-tliet rekwiżiti jikkonkorru għaliex:

i. "*il-partijiet fis-sentenza ta' qabel u fil-proċeduri odjerni huma l-istess eżatt u ċioe s-sur Bartolo, l-Kummissarju tal-Artijiet, illum Awtoritá tal-Artijiet u l-Avukat Ġenerali, illum Avukat tal-Istat*" (nota a' fol 93);

ii. "*l-kawża odjerna u dik deċiża jikkonċernaw l-istess medda ta' art ... U l-istess kwistjoni u ċioe li permezz tal-Att dwar l-Arji għall-Iżvilupp tal-Bini ittiħdet l-art tar-rikorrenti*" (nota a' fol 94);

iii. "*fil-kawża odjerna t-talba tar-rikorrenti sabiex il-Qorti tiddikjara li hemm vjolazzjoni ta' Artikolu 1 tal-ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni hija identika għat-talba li saret mir-rikorrenti permezz tal-kawża li s-sur Bartolo istitwixxa fin-1997 fl-ismijiet Bartolo Joseph vs Onorevoli Prim Ministru et (Rik Nru 581/1997)*" (nota a' fol 95).

8. Ma hux l-ewwel darba li din ix-xorta ta' eċċezzjoni tqanqlet f'materja ta' natura Kostituzzjonali rigwardanti ksur ta' drittijiet fundamentali tal-Bniedem. Ġie anke osservat li f'każijiet partikulari, il-Qrati mhux biss jistgħu jieħdu konjizzjoni ta' dan il-prinċipju meta jirrikorri iżda addirittura jistgħu ukoll iħollu lill-partijiet anke mill-effetti tiegħu. Di fatti fid-deċiżjoni fl-ismijiet **Joseph Emanuel Ruggier et v. Joseph Oliver Ruggier pro et noe et, Rik. Nru. 21/05 mogħtija fl-4 ta' Lulju 2005, il-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) (per Onor. Imħallef G. Caruana Demajo)** il-Qorti għamlet din l-osservazzjoni li "*għalkemm huwa minnu illi, fil-kompetenza kostituzzjonali tagħha, din il-qorti għandha wkoll is-setgħa li tħoll lill-partijiet mir-rabta ta' res judicata jekk dan ikun meħtieg biex tagħti rimedju kontra ksur ta' drittijiet fondamentali, dan ma għandux isir leġġerment u żgur mhux qabel ma tkun ingħatat sentenza li ssib illi tassew kien hemm dak il-ksur. Allegazzjoni ex parte illi sar ksur ta' dritt fondamentali ma hijiex ekwivalenti għal sejbien ġudizzjarju ta' ksur ta' drittijiet fondamentali, u hija għal kollox inkompatibbli mas-serjetà tal-proċess ġudizzjarju u l-finalità ta' res judicata*

illi sentenza tinżamm milli titwettaq għax xi ħadd jallega li kien hemm ksur ta' drittijiet fondamentali. Fil-fehma ta' din il-qorti, sentenzi li saru res judicata għandhom jitqiesu li jiswew u li ngħataw rite et recte sakemm ma jintweriex mod ieħor."

Konsiderazzjonijiet

9. Ir-Rikorrenti qed jikkontesta din l-eċċezzjoni fuq ir-raġuni li hemm karenza tal-element tal-*eadem causa petendi* (ara nota para 6 et seq). Ikun utli għalhekk li din il-Qorti l-ewwel teżamina dan l-element partikulari tal-vertenza li għandha quddiemha. Jekk ir-rikorrent għandu raġun, ma jkunx hemm għalfejn jiġu eżaminati l-elementi oħrajn ta' dan l-Istitut peress li t-tlett elementi li jikkomponuh jridu ikunu kumulattivi (ara **Charles Cortis vs Francis X. Aquilina et, PA 25.9.2003, Digriet fl-atti tal-Mandat ta' Inibizzjoni 3639/00 RCP 8/1/02 Av. Joseph M Sammut vs Tat-Taljan Co Ltd per Onor. Mħallef R.C. Pace u Joseph Caruana et vs Amelia Emanuela Ruggier et App. Ċiv 14/7/04)**.

10. Illi kif ingħad f'għadd ta' deċiżjonijiet, l-element tal-*eadem causa petendi* "*jirrikjedi li 'the cause of the claim' kontenuta fit-talba l-gdida, tkun l-istess bhat-talba precedenti u li giet deciza minn sentenza li ghaddiet in gudikat. Il-causa petendi hi 'the title on which the demand is based'. Illi ghalhekk sabiex il-kundizzjoni ta' l-eadem causa petendi tirnexxi, irid jigi*

ppruvat li l-kawzali kontenuta fit-talba l-gdida hi fondata fuq l-istess fatt guridiku li kien jifforma l-bazi tat-talba precedenti, li giet determinata b'sentenza li ghaddiet in gudikat. Il-gudikat ma jigix nieqes minhabba id-diversita` ta' motivi tal-'causa petendi'.

Illi matul iz-zmien inqalghu ghadd ta' diffikultajiet dwar it-tifsira xierqa li ghandha tinghata lill-frazi l-"istess kawzali" (eadem causa petendi), l-izjed dwar kemm ghandha titwessa' t-tifsira tal-identita' bejn dak li jkun gie deciz u dak li jkun qieghed jintalab fit-tieni kawza. Huwa tassew ovvju li l-eccezzjoni tal-gudikat tintrabat ma' l-ezistenza ta' sentenza; il-kwistjoni hija jekk tintrabatx biss mal-parti dispozittiva taghha (fil-kliem strettament uzati mill-gudikant fl-ewwel sentenza) jew inkella jekk tintrabatx ukoll mal-konsiderazzjonijiet jew motivazzjonijiet li jintaghmlu u li jwasslu ghal dik is-sentenza. ...

[I]l-gudikat isir japplika mhux biss dwar dak li jkun gie espressament dibattut fil-kawza li s-sentenza taghha titqieghed bhala l-bazi tal-eccezzjoni tal-gudikat, imma japplika wkoll dwar dak li messu jew seta' gie diskuss u ma jkunx gie diskuss mill-parti li kellha interess li tiddiskutih.

Hu pacifiku li l-gudikat jassorbixxi kull eccezzjoni li, in meritu tal-azzjoni, kien imissha, jew setghet, giet sollevata in relazzjoni ghall-azzjoni stess. Dicitura differenti fl-impostazzjoni ta` zewg azzjonijiet rigwardanti l-istess mertu ma jeskludix l-eadem res. Illi il-bidla jew differenza fil-motivi tal-causa petendi fit-tieni procediment ma jgibx fix-xejn il-gudikat. Huwa proprju

ghalhekk li l-ligi tipprovdi li s-sentenza ghandha tkun motivata u li jinghataw ir-ragunijiet li fuqhom il-Qorti tkun sejset id-decizjoni taghha. Huwa minhabba dawk ir-ragunijiet li wiehed jista' jifhem x'ikun wassal lill-Qorti taqta' l-kawza kif fil-fatt qatghetha. Kien ghalhekk li jinghad li d-dispozittiv ta' sentenza m'ghandux jittiehed separatament mill-motivat, imma ghandu jigi minn dan definit u spjegat;" (**John Camilleri vs Avukat Ġenerali**, Qorti Ċivili Prim' Awla (Sede Kostituzzjonali), 27 ta' Frar 2012).

11. Huwa minnu li, kemm fil-proċeduri Kostituzzjonali odjerni kif ukoll dawk numru 581/1997, ir-Rikorrenti talab rimedju fuq il-pretensjoni li inter alia seħħ ksur tal-jedd fundamentali tiegħu kif protett taħt l-artikolu 1 ta' l-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea.

12. Madanakollu, filwaqt li l-fondament tat-talba kontenuta f'dawn il-proċeduri huwa d-dewmien fil-proċess għal-likwidazzjoni tal-kumpens tal-Bord, il-fondament tat-talba kontenuta fil-proċeduri determinati bis-Sentenzi msemmija kienet l-validitá tal-liġi nnifisha, ossia l-Att dwar l-Arji għall-Iżvilupp tal-Bini (sa fejn jipprovdi għall-ħlas ta' kumpens xieraq) - ara sentenza tal-Qorti Ċivili (Sede Kostituzzjonali) a' fol 20. Sakemm ingħatat l-ewwel Sentenza, ir-rikorrent qatt ma seta' jkun f'posizzjoni li jagħmel it-talba li għandha quddiemha llum. Dan seta' jsir biss wara li kien hemm ġudikat fil-proċeduri l-oħrajn.

13. Tabilħaqq, bil-proċeduri odjerni, r-rikorrenti qed jattakka d-dewmien meħud fil-proċess għal-likwidazzjoni tal-kumpens tal-Bord, <u>u mhux</u> id-

dispożizzjonijiet tal-Att dwar l-Arji għall-Iżvilupp tal-Bini, bħala li qed jikkostitwixxi ksur tal-jedd fundamentali tiegħu taħt l-Artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea. Isegwi għalhekk li l-kawżali hawn kontenuta fit-talba l-ġdida ma hiex fundata fuq l-istess fatt ġuridiku li kien jifforma l-bażi tat-talba preċedenti kif determinata bis-sentenza tal-28 ta' Ġunju 2007 (a' fol 15) u konfermata mill-Qorti Kostituzzjonali fis- 27 ta' Frar 2009 (a' fol 22).

14. Hu ċar għalhekk li l-kwistjoni taħt eżami ma ġietx trattata u deċiża min din il-Qorti diverżament presjeduta fil-kawża numru 581/1997/1 u dan qatt ma seta' jkun.

15. In vista tal-premess, ma jista' qatt jingħad li jeżistu r-rekwisiti kollha li trid il-liġi sabiex jista' jingħad li hemm *res judicata* li tagħmel stat bejn il-partijiet.

Decide

Għaldaqstant u għar-raġunijiet fuq imsemmija, il-Qorti qiegħdha taqta' u tiddeċiedi din l-eċċezzjoni billi;

Tiċħad it-tieni eċċezzjoni preliminari tal-Awtoritá intimata u ċioe' dik tar-*res iudicata* u **tordna** għalhekk il-prosegwiment tal-kawża.

Spejjeż ta' dan l-episodju għandhom ikunu kollha sopportati mill-intimata Awtoritá tal-Artijiet.

Imħallef Toni Abela

Deputat Reġistratur